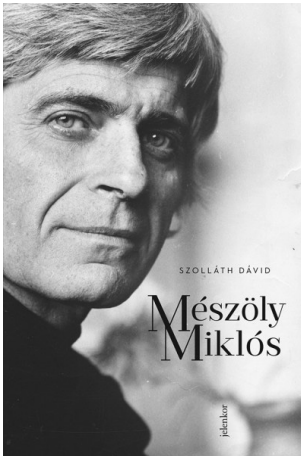

TÜLKÖS TERÉZIA

Szolláth Dávid: Mészöly Miklós

MÉSZÖLY 100

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2020
740 oldal, 5990 Ft

”

A magyar irodalom két centenáriumot ünnepel idén: Pilinszky János és Mészöly Miklós születésének 100. évében járunk.

A Mészöly-évforduló alkalmából a Jelenkor Kiadó – az életműsorozat méltó kísérőjeként – Szolláth Dávid monográfiájával köszönti a modern magyar irodalom megkerülhetetlen alakját. De valóban megkerülhetetlen Mészöly Miklós, indokolt új monográfiát szentelni neki? Szolláth négy szikár állítást kíván igazolni 740 oldalon: 1) Mészöly eltérő poétikai felfogások szerint alkotott különböző módokon kiemelkedő műveket, 2) korának egyik legeurópaibb magyar írója volt, 3) nemcsak önértékén, hanem a modern magyar próza alakulástörténete okán is kiemelkedő szerző, 4) az első – akkor még nyitott életmű vonatkozásában született – monográfia megjelenése óta eltelt 26 év recepciótörténeti eredményei (ide értve Polcz Alaine munkásságának befogadástörténetét is) időszerűvé teszik az ouvre újabb, monografikus áttekintését.

E négy állítás igazolása során Szolláth Dávid nemcsak az életmű, hanem a korszak eszme- és kultúrtörténetének részletgazdag térképét is megrajzolja. A monográfia legnagyobb erénye, hogy az egyes művek irodalomtörténeti, hatástörténeti kontextusának feltárása mellett számos, egymással egyenrangú értelmezési stratégia lehetőségét is felkínálja. Teszi mindezt annak a hiteles belátásnak a következményeként, miszerint Mészöly poétikájának adekvát megközelítési módja éppen ebben a sokféleségben, többszempontúságban keresendő. „A mészölyi heterogenitás olyan leírására teszünk kísérletet a könyvben, amely igyekszik felismerni és lehetőség szerint minél kevésbé csökkenteni a heterogenitást, amelyet leír” (21).

A kötet tagolását az *integritás* és a *dezintegritás* fogalom-párja szervezi, ami egyrészt nagyon produktív, másrészt ki-mondottan elegáns választás volt. Egy monográfia esetében

talán azt várnánk, hogy az irodalomelméleti apparátusok elsajátítása szükséges előfeltétele a megértésnek, ehhez képest Szolláth Dávid pontos lényeglátással két – viszonyulást és működési stratégiát jelölő – hívószó mentén gondolkodik az életműről. Ez nem azt jelenti, hogy az integritás-dezintegritás kétértékű logikája mentén kategorizálná a szövegeket, hanem számos változóval operálva mutat rá a Mészöly-próza folytonos és következetes alakulására. A terminológia – a későbbiekben kibővítve álintegratív, áldezintegratív párral – a szöveg-elemzés hatókörén kívül is alkalmas a poétikai folyamatok árnyalt leírására, például a „prózaforodulat felfogható úgy, mint a dezintegratív prózaformák aranykora és az integratív (metonimikus, realista) elbeszélőrendek látványos válságának kora” (29).

A kötet rendkívül fontos és izgalmas (pl. Camus, Beckett, Robbe-Grillet, Warhol) összefüggésekben vizsgálja az életművet – beleértve a szövegváltozatokat is –, s ehhez szervesen kapcsolódva a műfaji keretek radikális átformálását. Egyebek mellett kitüntetett figyelmet kap a parabola alakulástörténete, (ami nem kronologikus) mivel Mészöly a hagyományos példázat zárt, integratív szerkezetét (*Jelentés öt egérről*) a *Magasiskola*, később a *Saulus* oldalain bontja fel és alakítja át (meta)reflexív ismeretelméleti műfajjává, mely folyamat nem függetleníthető az egzisztencializmus hatásmechanizmusától sem. „Életműve végigzongorázza az összes lehetőséget” – summázta Kukorelly Endre a *Privát Mészölyben*: prózatechnikáját állandó megújulás jellemezte a realizmus, az abszurd vagy a nouveau roman jegyében. Noha a posztmodern előfutárának tartjuk, az ahhoz való viszonyát egzaktan Nádas Péter fogalmazta meg: „nincsen magyar posztmodern szerző, aki ne az ő köpönyegéből lépett volna ki, de egyetlen szava van hozzájuk: onánia” (455). Mészöly ugyanis alkotásból következően a prózaforodulat – pontosabban a *Szárnyas lovak* megjelenése – után sem állt be a posztmodern fősodrába; inkább a történet rehabilitálása, a regény lehetősége foglalkoztatta.

Mészölyről bizton állíthatjuk, hogy sosem tartozott a legnépszerűbb alkotók táborába, ahogyan egyetlen táborba sem. Kultúrpolitikai szempontból a „hosszú pályakezdet”, a Rákosi- és Kádár-korszak kényszerű szilenciumai nehezítették hazai ismertségét – miközben idehaza a Magvető elutasította, addig a Seuil megjelentette *Az atléta halálát*. Minden nehezítő körülmény ellenére Városmajor utcai lakása, kisoroszi kertje írónemzedékek találkahelye lett, hatását tetten érjük Esterházy Péter, Nádas Péter, Márton László, Darvasi László és oly sokak műveiben. Ám a hatástörténeti kapcsolatok még nem teszik elevenné a mai olvasó számára, legfeljebb szekunder irodalomként tartják életben. Épp ezért az évforduló páratlan gesztusa volt a *Nem felelt meg neki* című novelláskötet tízezer példányának ajándékozása és a *Mészöly 100* sorozat elindítása.

A kötet kiemelkedő érdeme, amit nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy gondolatmenete pontos, könnyen követhető, regisztere nem retenti el az irodalomtudományokban járatlan olvasót, mivel fogalmi kereteit tisztázva, közérthető és nagyon szerethető nyelven szólal meg. Szolláth Dávid könyve nem a sokévnnyi kutatás monologikus elbeszélése, hanem élő, gondolkodó párbeszéd, melynek résztvevői a szerző, Mészöly és kortársai, valamint az olvasó. Ennélfogva a monográfia egyszerre lett a Mészöly-szakirodalom alapműve és a XX. századi magyar irodalom történetének izgalmas dokumentuma. Tiszteletben tartva, de más szempontból értékelve a mottót: ez már az a könyv, ami a teljes életművet értőn kezeli, s mint ilyen, hiteles és méltó az emlékéhez, Mészöly Miklóshoz.